

שיח הפסח – ביאורים, פנינים וחידושים¹ מאת ר' חיים קנייבסקי זצ"ל

הענין לאכול חמץ תיכף במוצאי החג

איתא במעשה רב על הגר"א ז"ל שהיה מקפיד תיכף במוצאי פסח לאכול חמץ כדי שיהי' ניכר שנמנע עד עכשיו בגלל המצוה. ונראה סמך לזה דכתיב גבי שמיטה (ויקרא כ"ה ג) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך. התורה כתבה בלשון שמשמעו שיש מצוה לעשות כן, וי"ל שיש ענין שיזרע ויזמור כדי שיהא ניכר ששובת בשביעית, וכעין דאמרינן בשבת קי"ט א' רב ענן לביש גונדא ופי' המס"י פי"ט כדי שיהא ניכר שבשבת לובש בגדים נאים. וזה גם הנהגת הגר"א הנ"ל (על פי טעמא דקרא, בהר).

הַמְרָבָה לְסֵפֶר בִּיצִיַּאת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח

כל עניני הסיפור משובחים

כתב אחד המפרשים (מגיד דבריו ליעקב, ועוד), שבכוונה כתבו הלשון "לספר ביציאת מצרים" ולא לספר על השעבוד והצער שהיה שם לישראל, כי אריכות הסיפור בשעבוד יכול לגרום לצער. אך רבינו סבירא ליה דמכל מקום, גם אם נימא דאיכא צער, על הכל איכא מצוה לספר, וגם הצער וגודל השעבוד נכלל ב"כל המרבה לספר".

בְּרוּךְ שְׁנַתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל

עיקר מטרת לימוד התורה

יש לדון האם עיקר לימוד התורה הוא כדי לדעת ללמוד טוב ולהבין היטב את התורה או שלומדים רק בשביל לדעת לקיים ועיין בזה בקידושין מ' ב'. ויש להביא ראיה מברכות (י"ג ב') דאמרו שם הכי קאמר רחמנא אגמרו בנייכו תורה כי היכי דליגרסו בהו, ולא אמרו בגמרא כדי שידעו לקיים, אלא מכאן שהעיקר זה כדי שידעו ללמוד טוב (שמענו מרבינו, ועי' סנהדרין ע"א א' דרוש וקבל שכר, וזה מסייע לדבריו).

¹ נדפס בשנת תשע"ג

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר מִמִּצְרַיִם

מהו לשון הגדה

יש לדקדק למה נקט בפסוק (ויקרא י"ב ח') לשון הגדה בדווקא ולא כתב ואמרת לבנך ביום ההוא לאמר (ועי' באוה"ח עה"ת) ויש לבאר על פי גמרא מכות (י"א א') הגדה הוא לשון עז והיינו לומר בחוזק, וזה התורה צייתה שתאמר לבנך בחוזק ובעזות ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי וכו' ומה שצריך לזה חוזק ועזות, כדי לומר כל הפרטים בדיוק מה שהיה ולא לומר איזה שהוא פרט בקיצור.

סח רבינו, שמעתי מאאמו"ר זללה"ה, שבצעירותו בדרכו בפולין, אמרו לו על בית פלוני שדר שם עילוי ולמדן מופלג, אבא ז"ל נכנס אליו, והלה אמר לו דבר חידוש. דבגמרא מכות (ג' א') איתא "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", וקשה מה בכך שהגיד למה לא יחזור ויגיד, וגם מנין לגמרא חידוש זה, אלא הביאור הוא, ש"הגדה" זהו לומר דבר חדש, שעדיין לא יודעים, זה הפירוש "להגיד" ואם הלה כבר הגיד, מה שייך שוב לחזור ולהגיד והרי אמר כבר פעם אחת, ואאמו"ר זצ"ל הביע קורת רוח מחידוש זה, ואח"כ אמר הדברים לפני גיסו מרן בעל החזו"א, והוא מיד אמר שהדברים אינם נכונים, והוכיח כן מכמה פסוקים שבהם לא שייך לפרש כן, וכשסיפר לי אאמו"ר זצ"ל את הדבר לא זכר מה היו ההוכחות, ומסתבר שאחד ההוכחות הם מהפסוק בפרשת ביכורים הגדתי היום לה' אלוקיך (דברים כ"ו ג'), ושם מה שייך לפרש לשון חידוש, וכי גילה לקב"ה דבר שלא היה ידוע לו קודם, ובהכרח שאין זה הביאור במילת הגדה (שמענו מרבינו. א.ה. והיינו הגדה של פסח ו"מגיד" את סיפור יציאת מצרים שאינו דבר חדש, ואדרבה כולו ישן).

ת"ח שליט"א הסתפק, במי שאכל בלא הסיבה שלא כדין, ובא רבו מובהק (שאז אין להסב כדאיתא במ"ב סי' תע"ב ס"ק ב') מה יעשה, האם יאכל שוב לפני רבו בלא הסיבה, שהרי לא קיים המצוה כתיקונו וצריך לחזור ולאכול, וכיון דהשתא הוא לפני רבו יאכל שוב בלי הסיבה כדינו השתא, או דלמא לא יצטרך לאכול כלל, כי מה שבעלמא אינו מיסב לפני רבו זהו משום כבוד רבו, דהוי ליה כאנוס שאין יכול להסב והתירו חז"ל להכניס את עצמו לזה האנוס ולא הטריחוהו לאכול אח"כ שוב, ולפי זה כאן מאחר שבא רבו לא יצטרך לאכול שוב כי בלא הסיבה כבר אכל ועכשיו הוא לפני רבו הוא כאנוס ולא יחזור, או דלמא נימא שיצטרך לצאת לחוץ ולאכול ודו"ק. ורבינו שליט"א השיב על ספק זה: כבר נתחייב. ויאכל עוד הפעם בלי הסיבה (ודמי לחכמי פרובינצ'ה במשנה ברורה סי' ק"ח ס"ק ל"ב) (קונט' טובים מאורות, לנכדו ר"מ שטינמן, בקובץ מה אשיב).

שלחן ערוך – אורח חיים, סימן קח

טעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת מתפלל במ"ש שתיים ואינו מבדיל בשנייה ויתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר וה"ה אם לא הזכיר יעלה ויבא במנח' של ראש חודש.

משנה ברורה – ס"ק לב

(לב) במוצ"ש שתיים - יש בזה מחלוקת התוספות בשם ר"י ס"ל דא"צ לחזור בשביל זה דהא כבר התפלל י"ח רק ששכח של שבת וכשישלים ויתפלל י"ח ולא יזכיר של שבת מה ירויח בזה התשלומין וחכמי פרובינצ'ה ס"ל דמה שהתפלל י"ח בלא שבת הוי כאלו לא התפלל כלל כיון שלא עשה כדין וע"כ הכריעו הפוסקים שיחזור להתפלל בתורת נדבה וא"צ לחדש כיון שיש סברא שצריך לחזור ולהתפלל מצד הדין אין חידוש גדול מזה:

וְאֵתָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמִלְאךְ הַמּוֹת

ושחט ולא והרג

מפני מה נקטו בלשון שחיטה ולא "והרג הקב"ה למלאך המות", והשיב רבינו כיון שלשון שחיטה הוא חשוב יותר מהריגה, שהרי על שחיטת בהמה מברכים ועל סתם הריגה אין מברכים, וא"כ יתכן שלכן נקטו לשון שחיטה (א"ה, וגם ששחיטתו הוא תיקון העולם בסילוק יצה"ר מהעולם לעתיד לבוא). ומה שבאמת נקטו עליו לשון חשוב, יתכן משום שקיים את שליחותו שהקב"ה ייעד לו (מפיו, ועי' סוכה נ"ה א' ושחטו בפני הצדיקים ובפסחים מ"ט ב' אמרו לו תלמידיו רבי אמור לשוחטו אמר להן זה טעון ברכה וזה אינו טעון ברכה).